

Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi

Šajfar, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:981415>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**ANTONIJA ŠAJFAR
ZAVRŠNI RAD**

**SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S
DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI**

Zagreb, studeni 2016.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)**

PREDMET: Metodika likovne kulture

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: **Antonija Šajfar**

TEMA ZAVRŠNOG RADA: **Slikarske tehnike u radu s djecom
predškolske dobi**

MENTOR: **Svetlana Novaković, prof.**

Zagreb, studeni 2016.

ZAHVALA

Svima, koji su mi na bilo koji način pomogli prilikom izrade ovog rada, od srca veliko hvala.

Posebno se zahvaljujem mentorici prof. Svetlani Novaković na uputama, korisnim savjetima, pruženoj pomoći, podršci, strpljenju i velikom trudu da ovaj rad zadovolji formu i suštinu.

Zahvaljujem se prof. Biserki Grečl iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu na susretljivosti i uloženom trudu prilikom traženja odgovarajućeg popisa literature.

Veliku zahvalnost pridonosim DV Zapruđe u Zagrebu, stručnom timu, odgojiteljicama, djeci i pedagogici Maji Čepin koja mi je omogućila da praktični dio rada odradim i realiziram uspješno.

Također, zahvaljujem se svim svojim prijateljima i obitelji bez kojih cijeli tijek mog studiranja ne bi prošao lako i zabavno.

I na kraju, najveću zaslugu za ono što sam dosad postigla pripisujem svojim roditeljima i sestri, koji su uvijek bili tu, uz mene, omogućili mi studiranje sve ove godine, te posebno ocu Anti Šajfar, koji je bio moj siguran vozač, moja vjerna podrška i potpora.

Antonija Šajfar

SADRŽAJ

| | |
|---|----|
| Sažetak | 1 |
| Summary | 2 |
| 1. UVOD | 3 |
| 2. LIKOVNO PODRUČJE SLIKARSTVA | 5 |
| 2.1. Boja | 5 |
| 2.2. Ploha | 9 |
| 3. SLIKARSKE TEHNIKE | 11 |
| 3.1. Pastel | 11 |
| 3.2. Kolaž | 13 |
| 3.3. Akvarel | 15 |
| 3.4. Gvaš | 17 |
| 3.5. Tempera | 18 |
| 3.6. Akril | 20 |
| 3.7. Ulje | 21 |
| 3.8. Freska | 23 |
| 3.9. Vitraj | 24 |
| 3.10. Tapiserija | 25 |
| 3.11. Batik | 26 |
| 3.12. Mozaik | 28 |
| 4. SLIKARSTVO KOD DJECE | 30 |
| 4.1. Razvoj izraza bojom | 31 |
| 5. SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S PREDŠKOLSKOM DJECOM | 33 |
| 5.1. Flomasteri u boji | 34 |
| 5.2. Olovke u boji | 35 |
| 5.3. Pastele | 36 |
| 5.4. Akvarel | 37 |
| 5.5. Gvaš | 38 |
| 5.6. Tempera | 38 |
| 5.7. Kolaž | 39 |
| 6. PRAKTIČNI DIO | 41 |
| 6.1. MLAĐA DOBNA SKUPINA | 41 |

| | |
|---|----|
| 6.1.1. Motivacija djece na aktivnost..... | 41 |
| 6.1.2. Kreativna igra | 43 |
| 6.1.3. Stvaralački dio | 45 |
| 6.1.4. Dječji likovni radovi s originalnim komentarima i izjavama djece | 46 |
| 6.2. SREDNJA DOBNA SKUPINA | 47 |
| 6.2.1. Motivacija djece na aktivnost..... | 47 |
| 6.2.2. Kreativna igra | 49 |
| 6.2.3. Stvaralački dio | 51 |
| 6.2.4. Dječji likovni radovi s originalnim komentarima i izjavama djece | 52 |
| 6.3. STARIJA DOBNA SKUPINA..... | 53 |
| 6.3.1. Motivacija djece na aktivnost..... | 53 |
| 6.3.2. Kreativna igra | 56 |
| 6.3.3. Stvaralački dio | 57 |
| 6.3.4. Dječji likovni radovi s originalnim komentarima i izjavama djece | 58 |
| 7. ZAKLJUČAK..... | 61 |
| Literatura | 62 |
| Kratka biografska bilješka..... | 64 |

Sažetak

Tijekom rane i predškolske dobi težište likovnih aktivnosti usmjereno je na poticanje djetetovih sposobnosti u određenoj razvojnoj dobi. Dijete se likovno izražava kako bi prikazalo što ga uistinu interesira, putem raznih doživljaja i akcija iz okoline koja ga okružuje. Za sam proces rada potrebni su materijali i tehnike gdje dijete slobodno prikazuje maštu, neposrednu percepciju i pokret, razvijajući kreativnost. U ovom završnom radu se pisalo i istraživalo o slikarskim tehnikama kao sredstvima likovnog izraza kod djece predškolske dobi. U prvom dijelu rada obrađuje se likovno područje slikarstva i teorijski aspekt slikarskih tehnika. Slikarstvo stvara oblike na dvodimenzionalnoj podlozi u kojem se koriste materijali za likovno djelo. Osnovno izražajno sredstvo slikarskih tehnika jest boja koja kod djeteta pobuđuje igru i radoznalost.

U drugom dijelu rada se iznosi tijek praktične uporabe slikarskih tehnika u sklopu likovnih aktivnosti. Jedna od važnijih potreba djece je želja za razvijanjem novih iskustava, te takav interes zahtijeva nove mogućnosti istraživanja i korištenja ponuđenog materijala. Cilj je bio istražiti na koje načine djeca predškolske dobi upoznaju slikarske tehnike i izražavaju svoje likovne sposobnosti. Likovni izričaj je raznolik, svako dijete iskazuje svoj vlastiti doživljaj i stvara sliku na svoj jedinstven, individualan način. Praktični dio sastojao se od likovnih aktivnosti provedenih u mlađoj, srednjoj i starijoj skupini u vrtiću. Opisali smo motivaciju djece za aktivnost, stvaralački dio aktivnosti i dobivene likovne radove djece.

Ključne riječi: dijete, likovni izraz, slikarstvo, slikarske tehnike

Summary

During the early and preschool age the focus of art activities is directed to encourage the child's abilities in certain developmental age. Child expresses artistic skills to show in what it really is interested in, through various experiences and actions from the environment that surrounds it. For the process of working, we need materials and techniques where child freely shows imagination, immediate perception and movement, developing creativity. In this final assignment was written and researched about painting techniques as a means of artistic expression in children of preschool age. The first part of assignment is dealing with theoretical aspects of painting techniques and stages of a child's visual development in the drawing. Painting creates forms on a two-dimensional surface in which materials are used for art work. The basic expressive means of painting techniques is the color which arouses in child curiosity and game. In assignment, we are presenting a way about how adults can carry out selected techniques with children, personally interpret them and thus preschool children familiar with the process of creating a work of art.

The second part of assignment is dealing with course of the practical application of painting techniques within the art activities. One of the most important needs of children is desire to develop new experiences, so this interest requires new possibilities for research and the use of offered items. The aim was to explore the ways in which preschool children learn painting techniques and express their artistic abilities. Artistic expression is diverse, each child presents its own experience and creates an image on its own unique, individual way. The practical part consisted of art activities conducted in young, middle and older group of nursery school. We have described the motivation of children to the operation, the creative part of the activities and the resulting artwork of children.

Key words: children, artistic expression, painting, painting techniques

1. UVOD

Likovnost potiče razvoj djetetovoga govora, radnih sposobnosti, tjelesni, socijalni i kognitivni razvoj te kreativnost. Provođenjem brojnih aktivnosti u vrtiću nastojimo od brojnih materijala osmisliti poticaje za djecu kako bi što bolje razvili intelektualne i fizičke vještine. Unatoč tome što bilo koja igračka može pronaći određeno mjesto u djetetovoj razvojnoj igri, treba češće koristiti one materijale koji potiču dječju osjetilnu osjetljivost, razvijaju njihovu maštu, poboljšavaju pažnju, pamćenje i zainteresiranost.

Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi je tema koja obuhvaća teorijski i praktični dio rada. Kroz teorijski dio upoznajemo osnovna sredstva slikarstva, vrstu, materijale i tehniku rada pojedinih slikarskih tehnika, te na koje sve načine ih možemo upotrijebiti u radu s djecom, prilagođavajući se mogućnostima djeca u odnosu na njihovu dob. Jakubin (1999) navodi kako slikarske tehnike manja djeca upoznaju putem vlastitog likovnog izražavanja i stvaraju likovne sadržaje spontano, dok starija djeca stvaraju svjesnije i racionalnije. Unutar takvih aktivnosti dijete izražava svoje unutarnje osjećaje, svoju osobnost i percepciju. Autorica Dobrila Belamarić (1986) takvu usmjerenost pažnje naziva stvaralačkom percepcijom i kada se ona razvije onda dijete likovno izražava ono što je opazilo i otkrilo.

U drugom, praktičnom dijelu rada izvest će likovne aktivnosti s djecom na području slikarstva upotrebom različitih slikarskih tehnika. Rad sa slikarskim tehnikama od najranije dobi je neizostavni dio ukupnog odgoja, jer mu omogućujemo skladan instinkt za istraživanje okoline. Posebno je važno uočiti način i osmišljavanje poticaja kroz koje upoznajemo djecu sa područjem slikarstva. Brojni autori smatraju kako je izbor materijala i tehnika u likovnom izražavanju veoma bitan, te da njihova uporaba zahtijeva određene postupke. Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) navode zahtjev da materijal sam po sebi ne pruža otpor djeci, što znači da se njime lako boji, razrjeđuje i nanosi na podlogu.

Djeca predškolske dobi najčešće koriste pastel, kolaž, akvarel, temperu, gvaš, flomastere i olovke u boji. Samostalnom uporabom one utječu na cjelokupni djetetov

razvoj, razvijaju kreativnost, maštu, intuiciju, te ona odrastaju u osobe sa skladnim i profinjenim osjećajima. Osim toga, pružaju zabavu i umjetničke vrijednosti.

2. LIKOVNO PODRUČJE SLIKARSTVA

Ray Smith (1990) definira slikarstvo kao likovnu umjetnost kojoj je temelj izraza linija, boja i ploha. Smith navodi slikarstvo kao plošno dvodimenzionalno likovno izražavanje. U slikarskom postupku oblikovanje je na plohi, te se trodimenzionalnost ostvaruje crtom, bojom i svjetlom gdje se pomoću sjene i linearne perspektive prikazuje prividan volumen u slici (Marijan Jakubin, 1999).

Svako umjetničko djelo nastalo je obradom i oblikovanjem pojedinog materijala. Herceg i suradnici (2010) razlikuju različite podloge, materijale i pribor koji su osnovna sredstva rada u likovnom izražavanju. Svi ti materijali se dijele na crtaće, slikarske, grafičke, kiparske i materijale u arhitekturi. U slikarstvu su materijali uglavnom pripremljeni od pigmenta, zrnca boje i veziva koja ga povezuju na podlozi. Takve podloge su papir, drvo, platno, metal, pribori od pera, kistovi i sl.

2.1. Boja

Osnovni likovni element slikarstva je boja. Matko Peić (1990) i Marijan Jakubin (1999) boju definiraju kao osjećaj koji u oku stvara svjetlost emitiranu iz nekog izvora ili reflektiranu od površine nekog tijela. Ona je fizikalna osobina svjetlosti. Drugi pojam boje Jakubin (1999) označava kao tvar za bojenje, koja ima svojstvo da oboji običnu materiju. Njezin raznolik spektar boja fascinirala je i prvog čovjeka kada su prva slikarska djela nastala na kamenim zidovima, koristeći prirodni pigment poput manganovog i željeznog oksida.

U slikarstvu se upotrebljavaju, navodi Peić (1990), suhe boje (grafit, kreda i pastel) i boje koje se vežu vezivnim sredstvima (akvareli, tempera, uljene boje i dr.) na podlogu (papir, karton, platno, zid i dr.).

U predškolskoj dobi rad s bojom je složen proces, stoga dijete odabire jednostavniji postupak, pa za svaki oblik u svom crtežu upotrebljava jednu boju. U

takvim situacijama dajemo poticaj djeci da sami oboje papir jednom bojom, zatim dvjema, trima i s više boja (Dobrića Belamarić, 1986).

Jevtić i suradnice (2011) u svom članku pružaju nam zanimljivu činjenicu da se boja oduvijek smatrala kao magična i iscijeljujuća jer je priroda i svijet koji nas okružuje bogat raznim nijansama boja. U svakom dijelu svijeta se koristila specifična tehnika rada s bojom, što je ovisilo o prirodnim izvorima. Zanimljivo je da su boje dobivale imena po biljkama, pojavama, metalima, te su se uglavnom dijelile na svijetle i tamne.

Boja kao vizualni znak ima tri dimenzije točnije tri temeljne karakteristike po kojima je određujemo: kromatsku kvalitetu, svjetlinu (ton) i čistoću, intenzitet. Ostwald (njemački fizičar) podijelio je sve boje koje naše oko primjećuje, prema njihovim fizičkim osobinama, u dvije osnovne skupine: kromatske i akromatske (Marijan Jakubin, 1999).



Slika 1. Ostwaldov krug boja¹

Miješanje boja jedna je od najvažnijih vještina koje će trebati djetetu kao slikaru, te razlikujemo mehaničko (izravno miješanje boja s drugom bojom) i optičko (miješanje sitnim točkanjem dviju boja) miješanje boja (Marijan Jakubin, 1999).

¹ Ostwaldov krug boja - Vinketa, na mrežnoj stranici: <http://www.vinketa.com/likovna-kultura-pojmovnik/likovna-kultura-pojmovnik-likovni-elementi-osnovna-svojtva-boja> (05.11.2016.)

Nicholson i Robins (2008) kromatske boje, boje sunčevog spektra dijele na primarne i sekundarne. Primarne (osnovne) koje se ne mogu dobiti miješanjem drugih boja su crvena, žuta i plava. Miješanjem bilo koje dvije primarne boje, dobit ćemo sekundarnu boju. To su narančasta, zelena i ljubičasta. Miješanjem primarnih i sekundarnih boja nastaju izvedene ili terciarne boje. Akromatske boje su crna, bijela i siva.

Watt i Barlov (2003) ubrajaju još tri vrste boja. Harmonične boje koje se nalaze jedna uz drugu na vanjskom prstenu kruga s bojama, poput plave i svijetloplave. Boje koje su smještene jedna nasuprot drugoj zovu se komplementarne boje. One stvaraju najveći kontrast kao što su plava i narančasta. Tople i hladne boje stvaraju osjećaj topline i jarkosti ili hladnoće gdje se manje ističu na papiru.

Johanes Itten osmislio je podjelu kontrasta boje na: kontrast boje prema boji, kontrast svjetlo - tamno, kontrast toplo - hladno, komplementarni kontrast, simultani (istodobni) kontrast, kontrast kvalitete i kontrast kvantitete (Marijan Jakubin, 1999).

Boju Peić (1990) dijeli na šarene (devet osnovnih boja spektra) i nešarene (crno, bijelo i sivo). Šarene boje imaju svoj ton. Svjetlina boje ili ton označava količinu svjetlosti u boji. Eksperimentiranjem tonova u radu s djecom pokušavamo dobiti više različitih tonova jedne boje, na način da postupno krenemo od najsvjetlije ka najtamnijoj. Dodavanjem bijele nekoj boji dobivamo svjetlije tonove te boje, a dodavanjem crne nastaju tamniji tonovi te iste boje. To je najlakše postići vodenim bojama i temperama. Svijetli tonovi stvaraju nježan, pastelan efekt, dok slika tamnijih tonova djeluje snažnije (Watt, Barlov, 2003).

Boja u sebi ima prirodnu količinu svjetlosti. Jadranka Damjanov (1991) navodi dva termina modelacija i modulacija. Modelacija je promjena svjetline ili intenziteta/čistoće u istoj boji, kao što tamno zelena postupno prelazi u svjetlije tonove zelene. Kada slikar koristi tonsku modelaciju, tj. svijetlim i tamnim tonovima boja postiže efekte svjetla i sjene, govorimo o tonskom slikanju.



Slika 2. Rembrandt van Rijn: Autoportret, 17. st²

Modulacija je prijelaz iz jedne kromatske kvalitete u drugu po redu na krugu boja. Tada se boje nižu jedna pored druge stupnjujući kromatsku kvalitetu. Kolorističko slikanje podrazumijeva slikanje kontrastima i modulacijom boja.



Slika 3. Henri Matisse: Portret žene sa šeširom, gospođa Matisse, 1905.³

² MODELACIJA: Rembrandt van Rijn: Autoportret, 17. st - Wikipedia, na mrežnoj stranici: https://hr.wikipedia.org/wiki/Rembrandt_van_Rijn (5.11.2016.)

³ MODULACIJA: Henri Matisse: Portret žene sa šeširom, gospođa Matisse, 1905. - Slikovnica, na mrežnoj stranici: <http://slikovnica-gorgim.blogspot.hr/2011/07/henri-matisse-zena-sa-sesirom-1905.html> (5.11.2016)

Svijet boja je igra skrivača koji Damjanov (1991) smatra jednim od najmoćnijih načina izražavanja cjelovitosti koristeći svaki dio svog razvoja. Za djetetovo razvojno izražavanje bojom se govori kako je to jedan od načina kojima dijete izražava svoje osjećaje, razmišljanja i njegov unutarnji svijet. (Balić Šimrak, 2011).

2.2. Ploha

Prema Jakubinu (1999) ploha je dvodimenzionalna stvarnost, koja ima dužinu i širinu. Plohu kao likovni element, navodi Jakubin, nalazimo u slikarstvu, kiparstvu i arhitekturi. Jadranka Damjanov (1991) plohu definira kao znak koja ima tri dimenzije: dužinu, širinu i svjetlinu. Da ploha ima dužinu i širinu govorio je i grčki matematičar Euklid koji je na temelju te definicije stvorio metodu slikarskog izražavanja koju nazivamo plošno slikarstvo (Matko Peić, 1990).

U slikarstvu je ploha podloga i ravnina na kojoj slikamo, u arhitekturi i kiparstvu ploha predstavlja vanjski dio volumena. Ploha je granica prostora, mjesto gdje se susreću prostor i volumen. Trodimenzionalnost na plohi, prema Peiću (1990), javlja se u grčkom i rimskom slikarstvu, te u slikarstvu renesanse, koji su iluziju trodimenzionalnosti stvarali pomoću svjetlosti i sjene. (Marijan Jakubin, 1999).

Oblici ili likovi kojima se služimo na plohi mogu biti geometrijski oblici poput kvadrata, pravokutnika, trokuta, kruga, elipse, te slobodni ili organski oblici, koji se slobodno razvijaju i imaju element slučajnosti u svojoj građi. Ploha je vidljiva samo kad nije čista, apsolutna ploha (Jadranka Damjanov, 1991).

Rekompozicija na plohi je razlaganje nekog likovnog djela kao organske cjeline i potpuno drugačije građenje nove cjeline pomoću istih elemenata.



Slika 4. W. Kandinsky: Crvena fleka II, 1921.⁴

U radu s djecom možemo osmisliti likovno kreativne igre gdje dijete individualno može rekonstruirati razrezivanjem i razlaganjem zadane kompozicije (reprodukcije umjetničkog djela) po vertikali, horizontali, kružno, dijagonalno, slobodno i ponovno komponirati razloženim oblicima.

Djeca svoj likovni govor bojom počinju plošno. Peić (1990) navodi moderni slikarski smjer fauvizam kao osnivača izraza na plohi. Jedan od majstora plošnog shvaćanja boje je bio Henri Matisse.



Slika 5. Henri Matisse: Interijer u crvenom⁵

⁴ REKOMPOZICIJA: W. Kandinsky: Crvena fleka II, 1921. - Likovna kultura, na mrežnoj stranici: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm> (5.11.2016.)

⁵ PLOŠNO SHVAĆANJE BOJE: Henri Matisse: Interijer u crvenom - Deviantart, na mrežnoj stranici: <http://technotic.deviantart.com/art/Large-Red-Interior-294067827> (5.11.2016.)

3. SLIKARSKE TEHNIKE

Kako bi realizirali i potaknuli zadatke u radu s djecom, Jakubin (1999) navodi važnost uporabe većina likovnih tehnika. Likovne tehnike definira kao sveukupnost praktičnog umijeća u oživljavanju likovne ideje određenim materijalima i tehnikama.

Marijan Jakubin (1999) likovne tehnike dijeli na tehnike plošnog oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja. Tehnike plošnog oblikovanja dijeli na crtačke, slikarske i grafičke. Svaka tehnika ima svoje sredstvo i materijale kojima se ostvaruje likovno djelo.

Slikarske tehnike možemo podijeliti na suhe i mokre. Suhe su: pastel, kolaž, mozaik, vitraj i tapiserija, a mokre su: akvarel, akril, batik, gvaš, tempera, ulje i freska. Također Marijan Jakubin (1999, str. 144.) ih dijeli na tehnike kod kojih se boja kao pigment veže različitim vezivnim sredstvima (pastel, akvarel, gvaš, tempera, ulje i freska) i na tehnike gdje se boja već nalazi na materijalu (kolaž, mozaik, vitraj i tapiserija). Peić (1999) mozaik, vitraj i tapiseriju smatra kao dodatak slikarskim tehnikama.

3.1. Pastel

Riječ pastel potječe od talijanske riječi *pastello*, što u prijevodu znači pasta. Marijan Jakubin (1999) navodi da se pastel nalazi na prijelazu između crtačkih i slikarskih suhih tehnika, jer se njime vrlo uspješno može crtati i slikati. On je po svome karakteru vrlo mekan i nježan, te njime dobivamo jedinstven prikaz boje.

Mnogi autori pastel shvaćaju kao prahistorijsku tehniku, jer su je rabili pećinski slikari koristeći grumenje obojene zemlje. U 18. stoljeću često je koriste portretisti, a najpoznatiji slikar pastelom je Edgar Degas, koji je slikao štapićima čistog suhog pigmenta (Ray Smith, 2006).

Jakubin (1999) opisuje izradu pastelne boje tako da se boja u prahu pomiješa u određenom omjeru s talkom, vodom i vezivom, od čega se najčešće oblikuje u

štapić. Pastelni štapići proizvode se u tri do četiri tvrdoće, tanki ili debeli i pravokutni ili valjkasti. Tvrđim pastelima izvode se linije, dok se mekaniji upotrebljavaju za ispunjavanje ploha. Ovisno o vezivu razlikujemo uljni (voštani) pastel i suhi pastel. Uljanim pastelama vezivo je ulje, dok je voštanim pastelama vezivo vosak.

Pastel se zbog njegove prašnjave mekoće može razmazivati po podlozi, čime dobivamo mnoge slikarske mogućnosti, kao što je direktno miješanje boja na podlozi. Djeca pastel mogu razmazivati prstima, gdje se stvaraju nježni tonovi i prijelazi između tonova. Peić (1990) takvim tonovima pridodaje dojam lakoće, nježnosti, magličastu atmosferu i kolorističke nijanse. Osim suhog pastela za slikanje se upotrebljava i uljni pastel koji daje intenzivnije boje.

Jakubin (1990) kao podlogu za pastel navodi hrapavi papir (bijeli, sivi, crni ili tonirani određenim kolorističkim nijansama), različiti karton, pak-papir i platno. Autor Smith (2006) smatra da slika izrađena pastelnim bojama ima najosjetljiviju površinu od svih slikarskih tehnika. Da se obojani prah pastela ne bi odvojio od podloge, dovršenu sliku potrebno je fiksirati fiksativom za pastel ili lakom za kosu kako bi spriječili prašnjavu strukturu. (Vekić-Kljajić, 2011).



Slika 6. Edgar Degas: Plesačice, 1886. pastel⁶

⁶ PASTEL: Edgar Degas: Plesačice, 1886. - Peić, M. (1990.): Pristup likovnom djelu (5.11.2016.)



Slika 7. Leptir, masni pastel (9 g.)⁷

3.2. Kolaž

Riječ kolaž dolazi od francuske riječi *collage*, što znači lijepljenje. Jakubin (1999) kolažom označava slikarsku tehniku u kojoj koristimo različite materijale koje trganjem, rezanjem i lijepljenjem nanosimo na plohu. Tehnika kolaža usvojena je početkom 20. stoljeća za izradu avangardnih djela kojeg su uveli kubisti poput Piccassa, Matissea, Braquea, Grisa kako bi takvom tehnikom prikazali svoj umjetnički izraz. Osim papira počeli su koristiti kutije šibica, cigareta i igrače karte. Na taj način se stvorio polimaterijalizam u apstraktnoj umjetnosti s težnjom prema geometričnosti.

Kolaž je suha tehnika, gdje se boja već nalazi na samom materijalu. Materijale koje koristimo, Jakubin (1999) navodi raznobojne papire, izreske iz časopisa i novina, fotografije, tekstil, stare likovne radove i dr. U radu takvi materijali omogućuju bogat izvor boja, motiva, tekstura i oblika. Kolaž pripada u izrazito kreativne tehnike i u sebi sadrži najviše elemenata igre. Takve igre Jakubin (1999) imenuje kao igre komponiranja, razlaganja, variranja i građenja. Rad kolažom rezultira vrlo maštovitim dječjim uradcima.

⁷ MASNI PASTEL: Leptir - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

Fotomontažu možemo dobiti koristeći kolaž. Jakubin (1999) definira da je to način kad se iz raznih fotografija režu oblici pomoću kojih se stvara nova likovna cjelina. Takva tehnika potiče likovnu maštu, duhovitosti i domišljatosti.



Slika 8. Henri Matisse, The Snail, 1953. kolaž⁸



Slika 9. Moj naklon, fotomontaža - kolaž (14 g.)⁹

⁸ KOLAŽ: Henri Matisse, The Snail, 1953. - Tate, na mrežnoj stranici:
<http://www.tate.org.uk/art/artworks/matisse-the-snail-t00540> (5.11.2016.)

⁹ KOLAŽ: Moj naklon - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

3.3. Akvarel

Riječ akvarel dolazi od latinske riječi *aqua*, što znači voda. Akvarel se nabavlja u trgovinama koje se nalaze u manjim posudicama, kao fini mljeveni pigment pomiješani vezivom gumiarabike, glicerina, goveđe žuči i tragant gume (Smith, 2006). Takve boje se otapaju i razrjeđuju vodom te se nanose mekanim kistovima na grubi hrapavi papir (Jakubin, 1999). Akvarel se razvio u engleskoj školi u 18. stoljeću od kojih je najpoznatiji J.M.W. Turner.

Mnogi autori kao i Jakubin (1999) navode da tehničari akvarela ne koriste bijelu i crnu boju, već se svjetliji i tamniji tonovi dobivaju vodom, odnosno dodavanjem više ili manje vode, te slikanjem plohe preko plohe. Tijekom slikanja, ukoliko želimo neke dijelove bijele, tada treba ostaviti bijeli papir neoslikan.

Peić (1990) akvarelne boje definira kao boje koje su prozirne (transparentne) i prozirne, te se tom prozračnošću dobivaju svježiji, laki i nježni tonovi. Ray Smith (2006) u svom slikarskom priručniku prikazuje kako se u tehnici akvarela koriste iznimno meki kistovi, koji mogu biti sintetički i od prirodne dlake. Među umjetnicima najomiljeniji su kistovi od samura, goveđe i vjeveričje dlake. Podloga za akvarel je papir veće gramature koji je hrapav. Najkvalitetniji papir za akvarel proizvodi se od lana. Najčešće se koriste tri tipa papira: vruće prešani, hladno prešani i hrapavi papir (Punda, Čulić, 2006).

Marijan Jakubin (1999) je podijelio rad s akvarelnim bojama na dva osnovna načina: slikanje na suhoj i slikanje na mokroj podlozi.

a) Rad na suhoj podlozi

Kod rada na suhoj podlozi radimo tako da razrijeđenu boju nanosimo na suhu podlogu. Također na osušenu podlogu možemo ponovno slikati, te nekoliko puta ponavljati nanos boje na boju, i tako se dobivaju nove tonske i kolorističke vrijednosti.

b) Rad na mokroj podlozi

Papir za akvarel treba najprije navlažiti vodom pomoću kista ili spužvice preko čitave površine. Na takvom dobivenom papiru slika se mekanim kistom, te

slika nastaje razlijevanjem boje te ulaženjem boje u boju, zbog čega se dobivaju novi likovni efekti.

Jedno od glavnih obilježja vodenih boja kojim se izdvajaju od svih ostalih slikarskih tehnika autor Smith (2006) navodi sposobnost individualnog prikaza čestica raznih pigmenata koji omogućuju miješanje boja.



Slika 10. Danijel Žabčić: Vjetrenjača, 1987. akvarel¹⁰



Slika 11. Drvo pored jezera, akvarel na mokroj podlozi (9 g.)¹¹

¹⁰ AKVAREL: Danijel Žabčić: Vjetrenjača - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

¹¹ AKVAREL: Drvo pored jezera - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

3.4. Gvaš

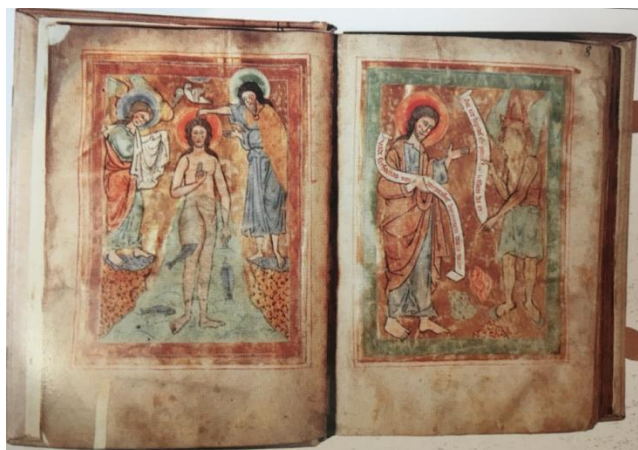
Riječ gvaš dolazi od francuske riječi *gouache*, što znači gust. Marijan Jakubin (1999) gvaš naziva tehniku slikanja vodenim bojama, kojima se miješa gusta bijela boja tj. bijela tempera. Kada dodajemo bijelu boju akvarelu, Gudek (2011) navodi da tada on gubi prozračnost i postaje zagasit. Pigmenti boje u gvašu povezani su smolastim ljepilom otopljenim u vodi koja ih veže i za podlogu na kojoj se slika.

Gvaš je vrlo stara slikarska tehnika, te Jakubin (1999) navodi da se u prošlosti upotrebljavala najčešće u knjižnom slikarstvu (minijature, inicijali, ilustracije). Među njima su Pablo Picasso i Henri Matisse koji je za svoje izreske rabio papir premazan gvašem (Smith, 2006).

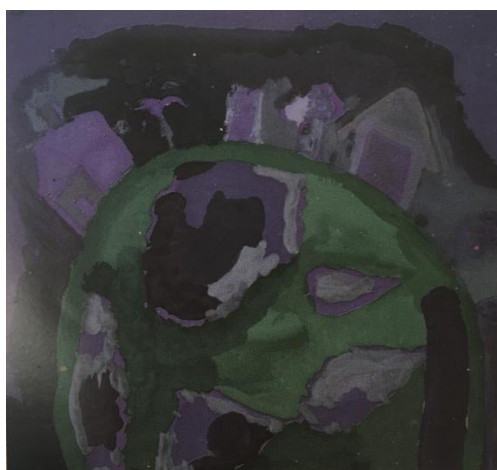
Gvaš je gust, mat i neproziran, sličan temperi, naspram prozirnog akvarela. Autor Smith (2006) gvaš boje rabi razrijeđeno, u prozirnim premazima i neprozirno u debelim premazima gdje možemo najbolje uočiti nedostatak sjaja, pigmentiranu površinu i zagasitost. Jakubin (1999) navodi kako se bijeli dijelovi slike slikaju bijelom bojom, a ne ostavlja se bjelina papira. Kada dodajemo bijelu boju akvarelnim bojama, tada se postiže veliki raspon tonova.

Kako je gvaš gust, on zahtijeva čvršće kistove od kistova za akvarel, a podloga na kojoj se slika može biti sitnije zrnata od akvarelne (Jakubin, 1999). Uporaba toniranog papira je veoma bitna jer utječe na izgled boje, gdje Smith dobar rezultat uporabe gvaša vidi na sivom ili obojenom papiru srednjeg tona.

Punda i Čulić (2006) iznose zanimljivost kako se gvaš, osim u kombinaciji sa akvarelom, može koristiti u kombinaciji kolažom, crtežom i pastelom, poput Edgara Degasa koji je kombinirao je gvaš i pastel.



Slika 12. Isusovo krštenje i napastovanje Isusa, 1230-1240. gvaš na pergameni¹²



Slika 13. Hladno jutro u mom zavičaju, gvaš (13 g.)¹³

3.5. Tempera

Riječ tempera dolazi od srednjovjekovne latinske riječi *temperare*, što znači miješati. Jakubin (1999) temperu imenuje kao slikarsku tehniku u kojoj boja nastaje miješanjem boje u prahu (pigmenta) s otopinom ljepila i vezivnog sredstva žumanjka ili bjelanjka jajeta i raznim emulzija. Andrejević (1977) u svom priručniku pojam tempera podrazumijeva slikanje pokrivnim bojama kojima je vezivno sredstvo

¹² GVAŠ: Isusovo krštenje i napastovanje Isusa jezera - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

¹³ GVAŠ: Hladno jutro u mom zavičaju - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

emulzija. Jakubin (1999) opisuje da je dobivena boja gusta te se pri upotrebi još razrjeđuje vodom, no kad se on osuši, postaje u vodi netopiva. Cennino Cennini spominje različite vrste tempera, kao što su: jajčana, žumanjkova, gumitempera, tutkalna tempera i voštana tempera, koje služe za vezivanje boje (Punda, Čulić, 2006, str. 115.)

Smith (2006) pobliže prikazuje načine i svojstva tog starog recepta po kojem su se tempere izrađivale. Jajčana tempera je bila popularna tehnika štafelajnog slikarstva 15. stoljeća. Među njima je bio poznat rad talijanskog slikara Beata Angelica. Danas se koriste, posebno za rad sa djecom i učenicima, već pripremljene boje u tubama.

Temperom se mogu obojiti veće površine i stoga je pogodna za dekorativno oblikovanje. Temperom se slika na glatkom, tvrđem ili hrapavijem papiru, drvetu ili platnu, ovisno kakav rezultat oslikane površine želimo postići. Kist za temperu je čvršći od kistova za akvarelne boje, te je potrebna paleta za tempere (Smith, 2006).

Tempera je neprozirna pokrivna boja. Boje se nalaze u tubama ili raznim posudama. Miješanje boja na površini sa temperom nije moguće stoga se tonovi postižu direktnim miješanjem na paleti (Smith, 2006). Jakubin (1999) predočava da se njome ne smije slikati u debelim namazima jer se tada ljušti i puca, te je stoga primjerenija za rad sa starijom djecom. Temperom se lakše slika nego akvarelom jer je gusta, snažna i ima svojstvo slikanja sloj na sloj, čime se prethodno naslikano može prekriti. Ona je suha tehnika bez sjaja, stoga mnogi slikari svoj dovršen rad premazuju tankim slojem ulja zbog zaštite i sjaja (Jakubin 1999).



Slika 14. Angelico: Sv. Katarina, tempera¹⁴

¹⁴ TEMPERA: Angelico: Sv. Katarina - Peić, M. (1990.): Pristup likovnom djelu (5.11.2016.)



Slika 15. Dječji rad, tempera¹⁵

3.6. Akril

Akril je univerzalna slikarska tehnika koja ima obilježja tempere, akvarela, gvaša i uljanih boja. Ray Smith (2006) najvažnije obilježje akrila navodi njegovu univerzalnost jer se može upotrijebiti u tankim ili debelim namazima, lazurama koji su iznimno postojani. Autori Punda i Čulić (2006) akril definiraju kao slikarsku tehniku u kojoj je vezivo akrilna smole, koja se naziva akrilna emulzija. Kada se ona osuši postaje prozirna, te svježoj boji daje svjetliji ton koji se sušenjem mijenja i postaje tamniji. Antoni Tapies je jedan od poznatijih umjetnika koji se služio akrilom te istraživao mnoge nove mogućnosti i efekte koje ova tehnika pruža.

Svježje boje su topljive u vodi i brzo se suše, pa su zato vrlo praktične. Nakon sušenja su netopive u vodi te se stoga mogu kombinirati sa drugim tehnikama poput uljanih boja ili slikati tehnikom sloj na sloj (Smith, 2006). Zbog izuzetno brzog sušenja autor važnost stavlja na pranje kistova kako se ne bi uništili.

Autori Punda, Čulić (2006) navode kako podloga za akril ne smije biti masna, jer se akril puno bolje veže za poroznu podlogu, nego za glatku površinu poput stakla i metala.

Smith (2006) smatra akrilnom bojom odličnom za uporabu za transparentne tehnike slikanja kao što je akvarel. Prednost akrilnih boja je ta što se na podlogu mogu nanijeti više slojeva boje, bez straha da će se prvotna boja zaprljati, dok je

¹⁵ TEMPERA: Dječji rad - Belamarić, D. (1986.): Dijete i oblik (5.11.2016.)

nedostatak nemogućnost ispravka brisanjem. Kao kod akvarela možemo slikati na suhoj i mokroj podlozi tehnikom mokro na mokro. Također imaju veliku mogućnost upotrebe. Pokrivne akrilne boje, dodavanjem bijele boje koriste se za gvaš. Slikanjem u slojevima mogu se postići efekti kao sa temperom. Akrilnim lakom postižu se slike karakteristične za ulje (Punda, Čulić, 2006).

Akrilne boje su posebno pogodne za dobivanje tekstura. Kako bi dobili razne efekte poput impasta ili lazura, autor Smith navodi uporabu medija za akrilne boje kao što su: sjajni mediji, mat mediji, gel mediji, sredstvo za bolje tečenje i usporivači. Akrilne boje su čvrste i savitljive, te se po njima može strugati, gnječiti i oblikovati (Smith, 2006).



Slika 16. David Hockney: Veći pljusak, 1967. akril¹⁶

3.7. Ulje

Ulje je tehnika slikanja pomoću pigmenata boja koji se melju sa uljima lana, maka, oraha ili šafrana. Uporabom takvih ulja kao vezivo, kaže Smith (2006), uljanim bojama daje taj karakterističan izgled i lakoću.

Autori Ray Smith (2006) i Punda, Čulić (2006) navode kako se ulje u prošlosti koristilo kao sredstvo za lakiranje slika i za dekorativne radove. Povijest uljanog slikarstva seže daleko u prošlost, no tek su flamanski slikari početkom 15. stoljeća počeli koristiti ulje na način koji je danas sličan suvremenoj tehnici uljenog slikanja (Punda, Čulić, 2006). Otkriće ulja kao veziva za pripremu boja i zasluge za

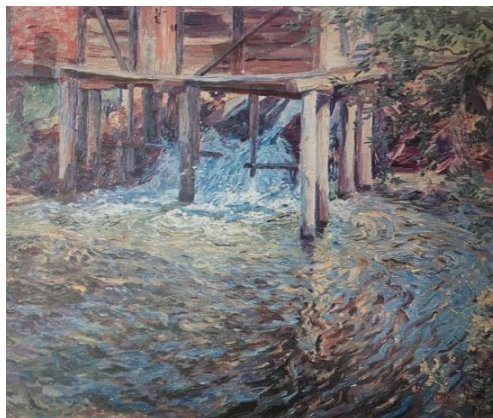
¹⁶ AKRIL: David Hockney: Veći pljusak - Smith, R. (2006.): Slikarski priručnik (5.11.2016.)

otkriće te slikarske tehnike pripisuje se flamanskom slikaru Jan van Eycku (Smith, 2006).

Način na koji umjetnik nanosi boju mnogo govori o njegovom karakteru. Pigmenti koji se melju u ulju imaju boju i dubinu te se stoga, navodi Smith, mogu upotrebljavati u raznim tehnikama poput slikanja mokro na mokro, slikanja u slojevima, transparentnom i pokrivaćem slikanju. Takvim dobivenim pigmentom slika se u tankom ili debelom sloju, jer ulje daje posebnu razmazivost, suši se sporije od tempere, čak i godinama, pa se mogu postići fini prijelazi i tonovi koji se stapaju jedni u druge (Punda, Čulić 2006). Smith (2006) navodi kako u procesu sušenja boja ne mijenja izgled, nego poprima karakterističnu dubinsku svjetlost, ton i sjaj.

Podloga za slikanje uljanim bojama je platno te razne krute podloge poput drvene daske i aluminijske ploče koje su daleko trajnije i dopuštaju širok izbor materijala (Smith, 2006). Za slikanje uljanim bojama autor Jakubin (1999) navodi uporabu kistova, lopatica i spužvica koji stvaraju efekt karakterističan za tu tehniku.

Postojanost uljnih slika nije ništa trajniji od slika načinjenim od drugih tehnika i zahtijeva određene metode rada, jer može doći do pucanja slojeva boje i njeno opadanje s platna (Ray Smith, 2006).



Slika 17. Fredo Kovačević: Mlin na potoku, 1910. ulje¹⁷

¹⁷ ULJE: Fredo Kovačević: Mlin na potoku - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

3.8. Freska

Riječ freska dolazi od talijanske riječi *fresco*, što znači svježe. Peić (1990) tehniku freska definira kao svježe slikanje na zidu, u kojem je glavni sastav sitni mramorni pijesak i vapno kojim se prekrije zid na kojem će se slikati. Tehnikom freska koristili su se Etruščani i Rimljani, a tehnika vrhunac doživljava u 16. stoljeću na području Italije čiji su predstavnici Michelangelo, Botticelli, Rafael i drugi (Smith, 2006).

Jakubin (1999) opisuje postupak slikanja freskom, gdje se slika na pripremljenoj mokroj žbuki freskalnim bojama, koje se sastoje od pigmenta u prahu pomiješanom s vapnenom vodom. Na taj način se boja suši i povezuje zajedno sa žbukom od mramornog pijeska i vapna. Takvu tehniku Smith (2006) naziva buon fresco. Uporaba materijala je raznolika, gdje autor navodi korištenje akrilnih boja kao najzastupljenije u oslikavanju unutarnjih zidova, uljane boje, tempere i enkaustiku. Freskalne boje mogu se nanositi na suhi zid i taj se postupak naziva al secco, što znači suha tehnika (Peić, 1990). Autori Jakubin i Peić smatraju da takva tehnika daje veću slobodu umjetniku u izražavanju tonskih i kolorističkih vrijednosti. Iz suhe tehnike su se razvile različite temperne tehnike slikanja poput tutkalne, škrobne i kazeinske freske (Jakubin, 1999).

Arhitektura ima velik utjecaj na formiranje freske, koja poprima oblik i elemente zgrade i zida na kojem je slikana. Fresko slikanje zahtijeva brzinu i jasnoću izvedbe, gdje Jakubin (1999) navodi nemogućnost ispravljanja pogreške gdje se pogreška može ispraviti jedino skidanjem sloja žbuke i nanosom novog. Da bi se freska uspješno naslikala, slikari izrađuju nacrt koji se zove karton, prema kojem će izvoditi svoje djelo (Peić, 1990).



Slika 18. Istarska freska, srednji vijek¹⁸

3.9. Vitraj

Riječ vitraj dolazi od francuske riječi *vitrail* što znači prostor od obojenog stakla. Autor Jakubin (1999) tehniku vitraj definira kao tehniku oslikavanja prozora u kojoj se komadi obojenog stakla povezuju olovnim okvirima. Peić (1990) tehniku vitraj smatra najblistavijom slikarskom tehnikom, jer sunčeve zrake koje prolaze kroz komadiće obojenog prozirnog stakla stvaraju slike raskošnih, blistavih i snažnih boja. Boje vitraja se mijenjaju i stvaraju nove kolorističke vrijednosti (Jakubin, 1999).

Jakubin (1999) opisuje kako olovni okviri koji povezuje staklo, ima debele crne linije koje su zaslužne za isticanje blještavila boja. Na taj način uočavamo odnos linije i obojene plohe.

Uporabu malih stakalca koristili su stari narodi za nakit, a ukrašavanje prozora gotičkih katedrala od raznobojnog stakla povezanih olovnim okvirima, doseže svoj vrhunac u 13. stoljeću (Punda, Čulić, 2006). Vitraj možemo uočiti na crkvama i prozorima javnih zgrada. Najljepše primjere tehnike vitraja Peić (1990) nalazi na francuskim srednjovjekovnim katedralama Chartres i Notre Dame u Parizu i Bourgesu.

¹⁸ FRESKA: Istarska freska - Peić, M. (1990.): Pristup likovnom djelu (5.11.2016.)



Slika 19. Konjanik iz Chartresa, srednji vijek, vitraj¹⁹

3.10. Tapiserija

Tapiserija je posebna slikarska tehnika koju Jakubin (1999) definira kao slikanje raznobojnim nitima vune u tehnici tkanja. Pojavile su se u srednjem vijeku čija je uloga bila toplinska izolacija unutarnjih zidova, te su zato bile velikih dimenzija. Danas je ta tehnika postala predmet ukrašavanja interijera (Jakubin, 1999).

Matko Peić (1990) tapiseriji pridonosi ljepotu linije i boje koje su po sastavu vunene i svilene. Na taj način tapiser iz prirodnih materijala izvlači ljepotu i posebnost te slikarske tehnike. Jakubin (1999) opisuje princip tkanja na okomitom ili vodoravnom tkalačkom stanu, koji se sastoji od dva načina ispreplitanja niti. Prvi način čine napete niti od vune, konoplje ili ribarskog konca koji idu duž cijele tapiserije. Drugi način se naziva potka gdje se niti prepliću kroz osnovne niti na razne načine (Jakubin, str. 182., 1999).

Jakubin je podijelio tehnike tapiserije na dva načina: klasičnu i čupavu tapiseriju. Klasična tehnika tapiserije slična je staroj tehnici tkanja platna. U takvoj tehnici kroz napete niti na čavlicima se nalazi slika koja služi kao predložak, te se rukom provlače niti potke u širini oblika određene boje, gdje se nabijaju posebnim češljem. Završeni rad se skida s okvira (Jakubin, 1999).

¹⁹ VITRAJ: Konjanik iz Chartresa - Peić, M. (1990.): Pristup likovnom djelu (5.11.2016.)

Čupava tapiserija je dobila naziv po svojoj čupavoj površini koja je izgrađena od niti vune koje izlaze iz podloge. Autor navodi da se takve niti mogu vezati omčama i čvorovima, gdje gušći čvorovi stvaraju bogatiji uzorak. Podloga za čupavu tapiseriju može biti kao u klasičnoj ili može biti rijetko tkana (Jakubin, 1999).

Danas je tapiserija arhitektonsko i dizajnersko djelo, scenografija, skulptura i ilustracija, kojoj je srodna tehnika goblen (Peić, 1990).



Slika 20. Srednjovjekovna tapiserija²⁰



Slika 21. Učenička tapiserija na drvenom okviru²¹

3.11. Batik

Riječ batik dolazi od javanske riječi batik koja označava slikanje pčelinjim voskom na svili. Štafelajna slikarska tehnika dolazi sa otoka Jave u Aziji, koja se proširila diljem Europe, gdje se upotrebljava za oslikavanje i dekoriranje tkanina, šalova i marama (Jakubin, 1999).

²⁰ TAPISERIJA: Srednjovjekovna tapiserija - Peić, M. (1990.): Pristup likovnom djelu (5.11.2016.)

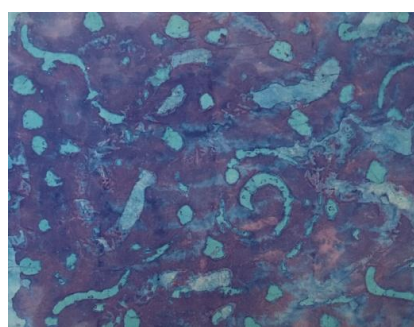
²¹ TAPISERIJA: Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

Tehnika batik može se raditi na papiru i na svili. Batik na papiru zahtijeva uporabu tankog papira i korištenje parafinske svijeće i boju. Na prethodno skiciranom crtežu, na ona mjesta koja želimo bijela kistom nanosimo parafin pa zatim određenu boju od svjetlije prema tamnijoj. Na osušeni sloj možemo ponoviti postupak i kad je rad dovršen prekrijemo ga novinskim papirom i peglamo glačalom koja topi vosak. (Jakubin, str. 186., 1999).

Tehnika batik na svili izvodi se kao i batik na papiru, gdje se kao podloga koristi tkanina koja mora biti glatka. Vosak prodire kroz svilu preko kojeg se premazuje tekstilna boja otporna na svjetlo i vodu. Vosak na tkanini možemo lomiti kako bi boja prodrila u pukotine i na taj način se dobije efekt linearne teksture. Gotov rad glačamo glačalom (Jakubin, str. 187., 1999).



Slika 22. Batik s otoka Jave²²



Slika 23. Batik na papiru, studentski rad²³

²² BATIK: Batik s otoka Jave - Wikipedia, na mrežnoj stranici: <https://en.wikipedia.org/wiki/Batik> (5.11.2016.)

²³ BATIK: Batik na papiru - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

3.12. Mozaik

Riječ mozaik dolazio od talijanske riječi *mosaico* što znači mozaičke kockice. Autor Marijan Jakubin (1999) mozaik definira kao slikarsku tehniku gdje se raznobojni komadići kamena, obojenog stakla ili keramike utiskuju u meku podlogu svježe žbuke ili cementa. Mozaik je tehnika kojom možemo prikazati bogatstvo detalja. Peić (1990) mozaik smatra tehnikom kojom detaljima treba podrediti samu cjelinu. Tehnikom mozaik se oslikavaju zidovi crkvi, haramova, palača ili nekog drugih javnih zgrada (Jakubin, 1999). Autor Smith (2006) navodi da prvi mozaici potječu iz Mezopotamije, a vrhunac doživljava u ranokršćanskoj i bizantskoj umjetnosti, koje možemo vidjeti u Sv. Constanzi u Rimu, Sv. Marka u Veneciji, Eufrazijani u Poreču, Aja Sofiji u Carigradu i drugi.

Ray Smith (2006) navodi da se mozaik izrađuje od različitih materija poput stakla, keramičkih pločica i mramora. Staklo je standardni materijal za izradu murala, zidnih slika. Mramor za izradu mozaika može imati ravnu i sjajnu površinu, te mat i teksturiranu površinu. Keramičke pločice su ravan materijal za izradu mramora, neprozirne su i najpogodnije za rezanje (Smith, 2006).

Kockice mozaika se slažu paralelno, horizontalno, uspravno, dijagonalno, kružno, lepezasto ili ih slobodno grupirati na prethodno izrađeni karton, kako bi stvorili sliku (Jakubin, 1999). Između se nalazi prostor koji je ispunjen žbukom, te je svaka kockica simbol za sebe. Smith (2006) navodi dva glavna načina izrade mozaika, a to su izravni i neizravni. U izravnom se mozaik izravno stavlja na površinu, dok u neizravnom postupku se licem lijepe na komad papira te se poslažu na pripremljenu podlogu. Jakubin (1999) mozaik smatra pogodnim za rad u osnovnoj školi, te u svojoj knjizi opisuje tehniku i tijek izrade mozaika.

Kada mozaik promatramo izbliza, tada nam rad izgleda nepovezano i necjelovito, stoga se mozaik gleda iz udaljenosti kako bi vidjeli cjelovitost i ljepotu te slikarske tehnike.



Slika 24. Marc Chagall: Odisejeva poruka (detalj) 1967-1968. mozaik²⁴



Slika 25. Paun, (14 g.) mozaik²⁵

²⁴ MOZAIK: Marc Chagall: Odisejeva poruka - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

²⁵ MOZAIK: Paun - Jakubin, M. (1999.): Likovni jezik i likovne tehnike-temeljni pojmovi (5.11.2016.)

4. SLIKARSTVO KOD DJECE

"Kada dijete slika, ono slijedi unutarnju sliku svog proživljenog događaja, života i življenja" (Dobrića Belamarić, str. 190., 1986).

Promatrajući brojne aktivnosti kojima se bave djeca u predškolskim ustanovama postavlja se pitanje koliko vremena i pažnje koriste u likovnosti. Damjanov (1991) navodi kako se dijete u susretu sa slikarskim tehnikama predaje nesvjesno i potpuno, te postepeno izražava ono skriveno u hodanju, gledanju, dodirivanju. Tada se stvara ljepota likovnog izraza koja je prisutna u djetetovoj okolini. U dječjem likovnom izražavanju i stvaranju možemo više očekivati kreativan proces, a manje kreativno realiziran likovni produkt (Belamarić, 1986).

Antonija Balić Šimrak (2011) smatra kako dijete nesvjesno zadovoljava svoju potrebu za stvaralaštvom, čak i onda kada bi mnogi pomislili da je to nemoguće. Tijekom djetetova razvoja, uporaba slikarskih tehnika postaje njegova nezaobilazna životna potreba. Kada dijete ostvari svoje prve likovne uratke, a uz pristupačnost brojnih slikarskih materijala, tada ono počinje uzbuđeno slikati zbog raznolikih mogućnosti koje mu pruža boja, koja je osnovno sredstvo svake slikarske tehnike. Boja u slikarstvu kod djece izaziva osjećaj cjelovitosti, oslobađa i uravnotežuje energiju (Damjanov, 1991).

Jedna poznata izreka Pabla Picassa nam poručuje kako najmlađa djeca lakše, brže i s lakoćom svladavaju osnove slikarstva. Kroz igru nesvjesno ulaze u čaroban svijet umjetnosti. Što dijete postaje starije, to je teže prevladati zadane okvire koji su stvoreni pod utjecajem okoline. "Svako dijete je umjetnik, no problem je kako ostati umjetnikom nakon što dijete odraste. Kao dijete sam crtao kao Raphael, no kad sam odrastao trebao mi je cijeli život da ponovno počnem crtati kao dijete. Pablo Picasso". (Balić Šimrak 2011, str. 3). Damjanov (1991) takvu igru shvaća kao učenje kako usmjeriti pažnju prema vizualnom i vizualnom-taktilnom opažanju gdje dijete iznova stvara. Slikarske igre su stvaralačke aktivnosti koje nam opisuju Herceg, Rončević i Karlavariš (2010) navodeći da dijete u njima istražuje sebe, svoja iskustva i spoznaje, služeći se pritom različitim likovnim tehnikama, materijalima i priborom.

Kada dijete doživljava boju, svjetlost, teksturu, veličinu, proporciju autori Grgurić i Jakubin (1996) navode kako u takvom doživljaju dijete izražava i stvara kroz kreativan proces, nego li kroz likovni produkt. Slikarstvo dijete istražuje od trenutka kad počne istraživati svijet oko sebe (Balić Šimrak, 2011).

U takvom istraživanju sebe i okoline autorica Došen Dobud (2005) navodi djetetovo razvijanje primarne i sekundarne kreativnosti koja je pokrenuta njegovom motivacijom, željom i brojnošću materijala. Veliki značaj autorica pridonosi reprodukciji umjetničkih djela tijekom kojeg pratimo dječje razvijanje i njihove interpretacije viđenog. Utjecaj brojnih poticaja možemo uočiti u dječjim radovima u kojem su korištene razne likovne tehnike. Likovnost dijete istražuje od trenutka kad počne istraživati svijet oko sebe (Balić Šimrak, 2011).

4.1. Razvoj izraza bojom

Prema Belamarić (1986) dijete u najmlađoj dobi je usmjereno na šaranje i važno mu je samo da taj slikarski predmet ostavlja tragove. Kada dijete u toj ranoj fazi koristi boju, svejedno je kojom će bojom šarati i često je to ona koja mu je pri ruci. Stoga je na odgajatelju da omogući eksperimentiranje i igranje potičući raspoznavanje boja.

Autorica navodi da je emocionalni karakter boje važan od četvrte godine, jer dijete koristi boju da njom naglasi one detalje koje za njega imaju veliko značenje. U toj fazi istražuje boju tako da prekriva cijeli papir različitim bojama, bez da išta prikazuje. Kada se dijete krene izražavati, Belamarić (1986) navodi da njegova obrisna linija predstavlja boju cijelog lika, dok kasnijim razvojem boja drugom bojom unutrašnjost lika. Do pete godine autorica navodi da djeca koriste kontrastne boje da bi što jasnije odvojilo dijelove na slici.

Od šeste godine djeca oslikavaju lokalnom bojom, gdje se u procesu slikanju polako gubi obrisna linija, slikaju detalje i dolazi do stapanja između figure i pozadine. U toj dobi autorica opisuje da djeca miješaju boje, dobivaju tonove i kontraste, te spontano otkrivaju ljepotu i snagu boje.

U svakom dječjem izražavanju postoji individualnost u kojoj postoji veza između slikanja i osobina djeteta. Karakterističnost svake dobi je spontanost koja daje slikama posebnu vrijednost i poseban faktor djetinjstva (Grgurić, Jakubin 1996).



Slika 26. Izraz bojom kroz prikaz ljudskog lika²⁶

²⁶ Dječje izražavanje bojom kroz prikaz ljudskog lika - Belamarić, D. (1986.): Dijete i oblik (5.11.2016.)

5. SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S PREDŠKOLSKOM DJECOM

Herceg, Rončević i Klavaris (2010) u poglavlju „Likovni razvoj djeteta“ kažu kako se razvojne pojave u dječjem likovnom izražavanju mogu vidjeti kroz uporabu slikarskih tehnika.

Uporaba svakog materijala zahtijeva određene postupke. Autori Herceg, Rončević i Klavaris (2010) naglašavaju zahtjev da materijal ne pruža otpor djeci, što znači da se njime lako boji, reže i nanosi na podlogu. Kada dijete upotrebljava slikarske tehnike, koristi boju koja je osnovno sredstvo slikarskog postupka, te mu trebaju biti ponuđene dvije posude sa vodom: jedna posuda mu služi za nanošenje vode kistom na boju i zatim na podlogu, a druga mu posuda služi za pranje kista. Djeci uvijek ponudimo cjelokupnu paletu boja, a ne samo neke boje.

Herceg, Rončević i Klavaris (2010) navode kako se ne koriste sve tehnike, njihovi materijali i pribori u izražavanju djece rane i predškolske dobi, već se rabe tehnike, materijali i predmeti posebno oblikovani i primjereni u skladu sa njihovom dobi.

Slikarske tehnike dijelimo na suhe i mokre. Suhe slikarske tehnike koje koristimo u vrtiću su olovke u boji, flomasteri, pastele i kolaž. Ove tehnike (osim kolaža) djeci omogućuju prikaz detalja na slici, primjerene su za prikaz manjih površina interesantnih tekstura kao što su dlake životinja i kore drveta. Neke suhe slikarske tehnike omogućavaju direktno miješanje boja na podlozi poput pastele.

Mokre slikarske tehnike koje se koriste u vrtiću su akvarel, gvaš i tempera. Najprimjerenije su za miješanje boja. Omogućavaju jednakomjerno oslikavanje većih površina jer djeca slikaju iz lakta ili ramenog zgloba. U radu s djecom najzahtjevnije su tehnike otiskivanja poput batika i uporaba alata kao što su škare, gdje je najvažniji nadzor odgajatelja (Herceg i suradnici, 2010).

5.1. Flomasteri u boji

Osnovna svojstvo flomastera su čiste boje koje ostavljaju trag i takve boje se ne mogu međusobno miješati. Na podlozi izgledaju prozračno i vedro, te se djeca mogu izražavati linearno i plošno (Jakubin, 1999). Autor navodi kako je ta tehnika vrlo zastupljena u radu s djecom s kojom slikaju linije različitih debljina. Flomasteri pružaju različite načine rada, ali u radu s djecom treba obratiti pažnju na jakost boja i manjak nijansi.

Štulić (2010) predočava način primjene rada s flomasterima u boji. Autorica navodi uporabu različitih podloga koji omogućuju način djetetovog ostvarivanja i izražavanja kao što su stol, pod i zid.

Dijete na razne načine može ostvariti i istražiti načine slikanja flomasterom u boji. Autorica Štulić (2010) važnost pridodaje razvoju djetetove fine motorike šake i ruke, te da djecu treba poticati na likovno stvaralaštvo i dopustiti im da sami otkriju način slikanja flomasterom u boji.



Slika 27. Dječji rad, flomasteri u boji²⁷

²⁷ FLOMASTERI U BOJI: Dječji rad - Herceg, L. i sur. (2010.): Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi (6.11.2016)

5.2. Olovke u boji

Autorica Gašpar (2010) u članku pridodaje važnost slikanju olovkama u boji jer utječu na djetetov razvoj, percepciju i fine pokrete rukom. Autorica navodi kako se aktivnosti sa tom tehnikom provode grupno ili individualno sa svom djecom.

Olovkama u boji se može crtati i bojiti, te miješati boje. Djeca suhe boje miješaju tako da preko boje nanesu drugi sloj boje. U časopisu dijete, vrtić, obitelj se spominje zanimljiva tehnika gdje djeca boju mogu miješati tako da na papir istresu prah koji je nastao kod šiljenja, te ga utrljavaju prstom.

Gašpar (2010) naglašava važnost igre kretanja, komunikacije, dodira raznih oblika i materijala, jer na taj način djeca upoznaju liniju koja je karakteristična za tehniku olovke. Kada djecu pripremimo na aktivnost, važno je da djeca biraju mjesto slikanja jer će se na taj način usredotočiti i izraziti vlastitu kreativnost.

Dobrića Belamarić (1986) navodi kako ponuđeni sadržaji trebaju biti poticajni i zanimljivi djeci.



Slika 28. Dječji rad (6 god.), olovke u boji²⁸

²⁸ OLOVKE U BOJI: Vizualni tip - Herceg, L. i sur. (2010.): Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi (6.11.2016)

5.3. Pastele

U radu s djecom predškolske dobi koristimo voštani, uljni i suhi pastel. Vekić-Kljajić (2011) u svom članku navodi psihološki utjecaj rada s pastelom, gdje senzibilnija djeca uživaju u mekoći i nijansama suhog pastela, dok dinamičnija djeca biraju uljni pastel jer je intenzivniji i ne zahtijeva finu motoriku ruke.

Za Jakubina (1999) je uljni pastel manje osjetljiv, odgovaraju mu sve vrste papira, te je njime jednostavnije raditi, pa se više koristi u radu s djecom. Uljnim pastelom djeca razvijaju senzibilitet, pokret i finu motoriku šake, kojoj Belamarić (1986) pridodaje veliki značaj u daljnjem likovnom razvoju djece. Autori Herceg, Rončević i Klavaris (2010) takve pokrete po papiru nazivaju udarno šaranje, te djeci trebamo dati slikarsku tehniku pastel, zbog iznimne mekoće i intenziteta. Ovu fazu promatramo kao senzomotornu sposobnost jer dijete uživa u tragovima na papiru, stvarajući nešto čega tu prije nije bilo (Grgurić, Jakubin, 1996).

Pastele nam omogućuju bogatstvo likovnog izraza, jer se mogu međusobno kombinirati različiti likovni elementi boje, plohe, točke i linije. Višnja Vekić-Kljajić (2011) u radu s predškolskom djecom spominje tehniku grataža. Grataž dolazi od francuske riječi *grattage*, što znači grebanje. Da bi smo sa djecom ostvarili tehniku grataža, Vekić-Kljajić navodi da se papir prvo oboji sa uljanim, pastelnim bojama i na njih se nanosi sloj crnog tuša. Kada je slika posve suha, djeca po crnoj podlozi grebu štapićem. Masni pastel se također može kombinirati i s vodenom bojom ili tušem u boji.



Slika 29. Dječji rad, suhe pasteले²⁹

²⁹ PASTELE: Koloristički tip - Herceg, L. i sur. (2010.): Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi (6.11.2016)

5.4. Akvarel

Akvarel je slikanje s vodenim bojama koje razrijeđujemo s vodom. Boje su transparentne i prozirne, slikanjem jedne preko druge dobivaju se razni prozirni tonovi. Tehniku radimo na dva načina - na mokroj i na suhoj podlozi papira. Slikanjem na suhoj podlozi nakon možemo nakon sušenja prvog sloja preko njega nanositi nove slojeve boje, a zbog prozirnosti boje vidi se sloj ispod sloja čime dobivamo nove kolorističke vrijednosti.

Kod akvarela na mokroj podlozi starija predškolska djeca mogu samostalno spužvicom namočiti papir, dok mlađoj djeci odgojiteljica pripremi papir na kojem će slikati. Na takvom dobivenom papiru slika se mekanim kistom, te slika nastaje razlijevanjem boje te ulaženjem boje u boju, zbog čega se dobivaju novi likovni efekti, što je djeci predškolske dobi iznimno zabavno.

Prema Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) akvarel ima osobine koje djeca rane i predškolske razvijaju, te je on temeljna likovna umjetnička aktivnost djece u waldorfskim predškolskim ustanovama.



Slika 30. Dječji rad, akvarel na mokroj podlozi³⁰

³⁰ AKVAREL: Mokro na mokro - Višnjić Jevtić, A. (2011.): Slikarske tehnike. Dijete, vrtić, obitelj (6.11.2016.)

5.5. Gvaš

Nakon što su djeca naučila primjenu tehnike akvarelom tek su onda spremna koristiti tehniku gvaša. Gvaš je slikarska tehnika kada akvarelnoj boji dodamo bijelu temperu, te akvarel poprima pokrivan, zagasit karakter. Gvaš tehnika se primjenjuje u likovnom izražavanju starije djece (Gudek, 2011).



Slika 31. Dječji rad, gvaš³¹

5.6. Tempera

Djeca temperom slikaju ekspresivno, koriste gustu boju koju vole miješati. Kad želimo dobiti novu boju miješanjem dviju boja, Jakubin (1999) navodi kako te dvije boje moramo jako dobro izmiješati, inače će nam željena površina biti uprljana.

Slikanje temperom sa mlađom djecom izvodimo na takav način da im ponudimo posudice s različitim bojama i u svakoj njen kist tako da kada dijete pri slikanju mijenja boju, mijenja i kist. Starija djeca rade samo s jednim tanjim i jednim debljim kistom koji svaki put kod mijenjanja boje ispiru u vodi i brišu u krpicu.

³¹ GVAŠ: Dječji rad - Herceg, L. i sur. (2010.): Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi (6.11.2016)

Grublje i deblje linije djeca slikaju širokim, a fine linije tankim kistom. Najprikladniji kistovi za rad s temperom su kistovi duge dlake i kistovi s plosnatim vrhom (Smith, 2006).

Sayonara Heker (2011) u svom članku naglašava da je na početku poželjno djecu pustiti da istražuju i ovladaju upotrebom boje i kista. Heker navodi da aktivnosti sa temperom djecu veseli, jer miješanjem boja dobivaju različite nijanse druge boje.

Dobrića Belamarić govori kako velike plohe oslobađaju i potiču djecu na spontano i slobodno vođenje – istraživanje boja. Cilj takvog likovnog rada je unutrašnji proces i svojstvo koje je taj rad u djetetu potaknuo (Sayonara Heker, 2011, str. 17).



Slika 32. Dječji rad, tempera³²

5.7. Kolaž

U radu s djecom možemo osmisliti likovno kreativne igre gdje dijete individualno može rezati, trgati ili lijepiti papir uboji, časopisi, novine, tkanine i razne druge materijale. U grupnom radu koristeći likovnu tehniku kolaž papir u boji, djeca mogu redefinirati kontraste boja na zadanom umjetničkom djelu u kontrast boje prema boji i komplementarnim kontrastima (Jakubin, 1999).

³² TEMPERA: Dječji rad - Belamarić, D. (1986.): Dijete i oblik (6.11.2016.)

Tehnika kolaž sadrži u sebi najviše elemenata igre: izrezivanje, slaganje, preslagivanje, kombiniranje, lijepljenje i variranje. Autorice Jurković i Tomljanović (2011) govore da kolaž treba biti zastupljen kod djece od najranije dobi kako bi samostalno manipulirali materijalom i izražavali vlastiti doživljaj.

Fotomontažu možemo dobiti koristeći kolaž. Kod starije djece, prema Jakubinu (1999), takva tehnika vodi k likovnoj mašti i domišljatosti koja je potrebna za skladan razvoj, kroz igru.



Slika 33. Dječji rad, kolaž³³

³³ KOLAŽ: Dječji rad - Jurković, T., Tomljanović, E. (2011.): Slikarske tehnike. Dijete, vrtić, obitelj (6.11.2016.)

6. PRAKTIČNI DIO

Zbog potreba pisanja završnog rada u dječjem vrtiću Zapruđe, na objektu Baburičina osmišljene su likovne aktivnosti za provođenje slikarskih tehnika sa predškolskom djecom. Slikarske tehnike koje su se provodile u listopadu 2016. godine su tempera, suhe pastele i kolaž. U aktivnosti je sudjelovala mlađa vrtićka skupina „Ježići“, srednja vrtićka skupina „Slonići“, starija vrtićka skupina „Lastavice“ te odgojiteljice Marija Čančar, Ivana Vlašić i Vesna Lampić.

Cilj je bio sa djecom istražiti na koje načine praktično primjenjuju slikarske tehnike i pomoću njih izražavaju svoje likovne sposobnosti, te u kojoj mjeri su sposobna pratiti tehniku rada u određenoj likovnoj tehnici. Posebno je bilo važno uočiti način i osmišljavanje poticaja kroz koje upoznajemo djecu sa slikarskim tehnikama.

Praktični dio je podijeljen na skladne dijelove, te iz tih istraživanja potječu dječji likovni radovi koji su rezultat ovog završnog rada.

6.1. MLAĐA DOBNA SKUPINA

U mlađoj vrtićkoj skupini „Ježići“ je bilo 23 djece u dobi od 3 i 4 godine koja su sudjelovala u aktivnosti sa slikarskom tehnikom tempera. Motiv aktivnosti je bilo krug, prema uzoru na likovna djela slikara Wassilyja Kandinskog.

6.1.1. Motivacija djece na aktivnost

Kako bih uvela djecu u aktivnost, bilo je potrebno osmisliti razne poticaje koji su interesantni djeci, da bi ih upoznala sa novim temama koje bi ih potaknule na sudjelovanje i istraživanje u aktivnosti. Napravljeni su didaktički poticaji koji imaju utjecaj u njihovom cjelokupnom razvoju.



Slika 34. Poticaji

Poticaji koji su osmišljeni su: reprodukcije djela slikara Wassilyja Kandinsky, drvene kocke sa motivom slike *Squares with Concentric Circles* 1913., puzzle sa motivom slike kruga, didaktička igračka kruga koja vrtnjom mijenja boju, kutija sa šarenim kamenčićima, slagalica u oblicima kruga i podloga sa brašnom za crtanje raznih oblika kruga.

Aktivnost je započela pričanjem o krugu, postavljanjem brojnih poticajnih pitanja:

Odgojiteljica: *Što je krug?*

Dječji odgovori: *To je ono što je okruglo. Krug je kada trčimo u krug. Vidi, ja na majici imam krugiće.*

Odgojiteljica: *Što je sve okruglo?*

Dječji odgovori: *Lopta. Jabuka. Okruglo može biti moja glava. Snjegović Alf je okrugao. Sunce na nebu je kao krug i mjesec isto.*

Zatim smo proučavali reprodukcije njegovih umjetničkih djela sa temom kruga (*Accent on Rose* 1926, *Circles in a Circle* 1923, *Color Study. Squares with Concentric Circles* 1913, *Several Circles* 1926).

Odgojiteljica: *Što je za vas slikar?*

Dječji odgovori: *Onaj koji crta slike. Slikar je čovjek koji slika nešto i onda tu sliku objesi na zid. Slikar slika kistićem onakvim ko i mi.*

Odgojiteljica: *Što vidite na ovim slikama koje je naslikao Wassily Kandinsky?*

Dječji odgovori: *Ja tu vidim svemir. Ja vidim sunce i planete. Krugove koji su i veliki i jako mali. Vidim puno šarenih krugova. Vidim krugove koji na sebi imaju još krugova.*



Slika 35. Proučavanje reprodukcije umjetničkih djela W. Kandinsky

6.1.2. Kreativna igra

Nakon motivacijskog dijela krenule su kreativne igre. Naglasak je bio na crtanju zadanih krugova na podlozi od brašna te razvrstavanju šarenih kamenčića na određenu boju. Putem tih igri djeca razvijaju finu motoriku ruke i šake, koja je preduvjet za buduće pisaće vještine. Uz te igre, djeca su slagala kocke sa motivom umjetničkog djela i razne slagalice.



Slika 36. Kreativne igre na podlozi od brašna i razvrstavanje šarenih kamenčića i kružića



Slika 37. Slaganje kocki i slagalica

6.1.3. Stvaralački dio

Nakon priče djeci o umjetniku, prikazanih slika, te razgovora o viđenom i najavi likovnog zadatka, djeca su pristupila individualnom radu.

Istraživali su slikarsku tehniku tempera i krenula su stvarati vlastite likovne radove na temu današnjih aktivnosti. Slikali su svoje viđenje kruga na reprodukciju umjetničkog djela Kandinskog. Na stolovima su bile ponuđene tempere u posudicama, kistovi, voda i papiri. Djecu se trebalo uputiti da ocijede kist prije nanošenja boje na plohu i potaknuti da koriste više boja, a ne samo jednu. Djeca su bila zainteresirana za slikanje i stvaralački dio je prošao sa zainteresiranošću i smijehom.



Slika 38. Slikanje krugova, tempera

6.1.4. Dječji likovni radovi s originalnim komentarima i izjavama djece

Skupina „Ježići“ je pokazala zanimanje i pristupila radu. Slikarska tehnika tempera im je bila od prije poznata, stoga nije bilo ukazanih poteškoća tijekom slikanja. Prilikom evaluacije djeca su pričala o svojim uradcima, te su imala potrebu da svojim radovima daju imena koja je odgajateljica zabilježila uz ime i dob djeteta.

Nakon što su se radovi osušili, imali smo malu izložbu gdje su djeca raspoznavala čiji je koji rad, te su davala originalne komentare tijekom promatranja.

Izjave djece: „*Ovo su moji krugovi i šareni i razne veličine.*

Ovo nije krug. Ja sam od krugova napravila cvijet.

Ovo je moj rad, a ono tamo je od Tie.

Ja sam nacrtao krumpire.

Ovo je mali svemir i planeti.

Krugovi su bezveze pa sam nacrtala jabuke.“



Slika 39. Izložba radova



Slika 40. Dječji radovi, tempera

6.2. SREDNJA DOBNA SKUPINA

U srednjoj vrtićkoj skupini „Slonići“ je bilo 22 djece u dobi od 4 i 5 godina koja su sudjelovala u aktivnosti sa slikarskom tehnikom suhe pastele. Tema aktivnosti je bila ptica papiga, koja ima prepoznatljivo šareno tijelo jarkih boja.

6.2.1. Motivacija djece na aktivnost

Kako bih djecu motivirala na aktivnost, bilo je potrebno osmisliti razne poticaje koji su interesantni djeci i koji ih potiču na istraživanje. Motivacija je namijenjena za svako određeno područje u raznim kutićima za matematiku, građenje, čitanje, istraživanje i drugo. Glavna tema osmišljenih poticajnih igara i sredstava bila je papiga, a likovni problem miješanje boja.

Cilj je bio podržati zainteresiranost za djetetovu aktivnosti i potaknuti dijete na samostalno istraživanje boja, što je rezultirao kvalitetom konačnog uratka.



Slika 41. Poticaji

Poticaji koji su osmišljeni su: fotografije papiga u boji, krug sa čistim bojama na koji pridružujemo odgovarajuću kvačicu, puzzle, slagalice, tangram, kutija sa kamenčićima osnovnih boja i povećala sa folijom u boji.

Aktivnost je započela pričanjem o tome što od prije znaju o papigama, postavljanjem brojnih poticajnih pitanja:

Odgojiteljica: *Što je to papiga?*

Dječji odgovori: *Papiga je ptica. Papiga je životinja koja ima kljun i koja leti. Šarena ptica koja je u zoološkom vrtu. Ptica koja pjeva i jede krekere.*

Odgojiteljica: *Što to papiga ima, a čovjek nema?*

Dječji odgovori: *Ima kljun. Papiga ima perje i krila da može letiti, a to čovjek ne može, jedino avionom. Papiga može pričati i mene je jednom ugrizla za prst.*

Odgojiteljica: *Kako papiga izgleda?*

Dječji odgovori: *Izgleda jako šareno.*

Papiga ima puno boja na perju koje je svaki druge boje, ima i plave, zelene, crvene. Izgleda čudesno.

Vidio sam papigu u zoološkom vrtu koja ne postoji. Moja kuma ima malu papigu i ona je plava i mala.

Zatim smo gledali fotografije raznih vrsta papiga, te proučavali njeno tijelo, perje i boje koje se nalaze na njoj. Djeca, a osobito djevojčice su bile zainteresirane i međusobno su komentirale spektar boja na papigi.



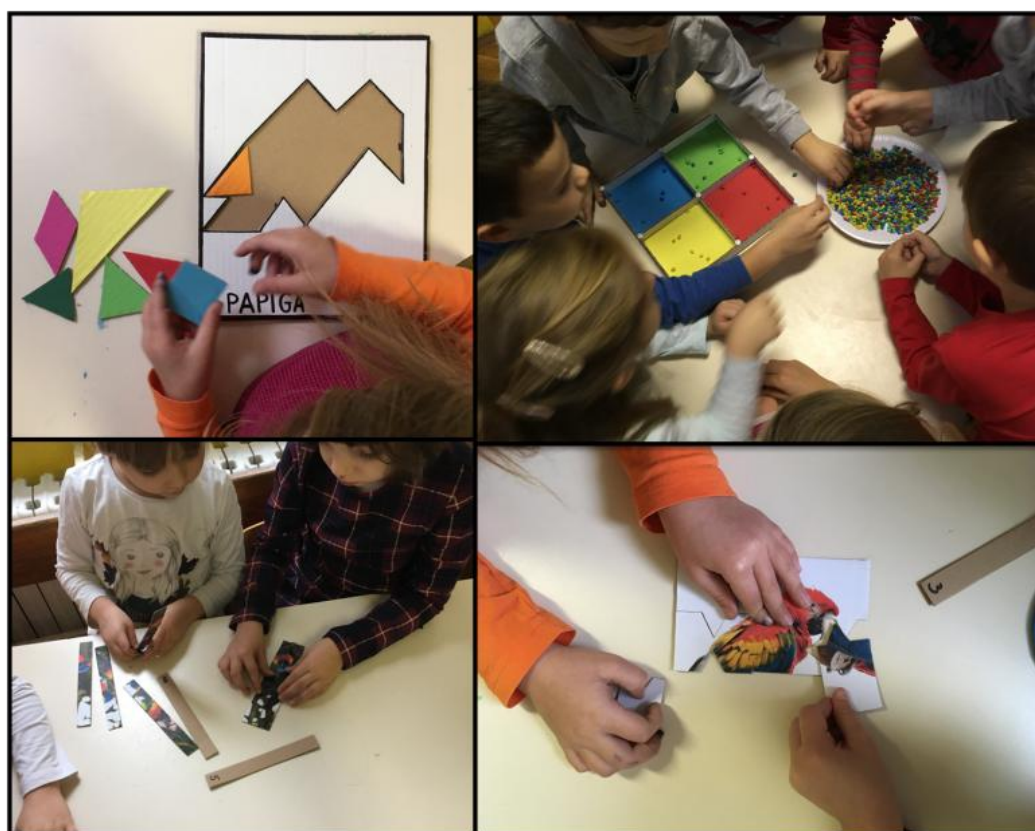
Slika 42. Proučavanje fotografija papige

6.2.2. Kreativna igra

Nakon motivacijskog dijela i detaljnog proučavanja papige, uslijedile su kreativne igre. Igre su bile osmišljene na način da potiču kod djece istraživanje boja i njihovo međusobno miješanje pomoću folija u boji. Također su učili raspoznavati boje i imenovati ih pomoću šarenog kruga čistih boja. Putem tih igri djeca su također razvijala finu motoriku igrajući se kvačicama i šarenim kamenčićima. Uz navedene kreativne igre, djeca su slagala puzzle, tangram i razne slagalice.



Slika 43. Igre miješanja i raspoznavanja boja



Slika 44. Slaganje tangrama, slagalica, puzzli i razvrstavanje šarenih kamenčića

6.2.3. Stvaralački dio

Nakon odigranih kreativnih igri, djeca su pristupila individualnom radu. Nakon razgovora o zadanom motivu djeca su krenula u praktični rad. Za stvaralački dio bile su potrebne suhe pastele i tonirani hrapavi papir.

Slikalo se tehnikom suhi pastel, koja nije tako česta u radu vrtića pa je to bila dodatna prilika za njenim boljim upoznavanjem, a djeci se naročito svidjela mogućnost slikanja prstima po papiru što ova tehnika omogućava. S obzirom na tehniku u kojoj se prah boje stapaju jedna u drugu, poprimajući obilježja jedne i druge, čitav tijek slikanja je i istraživačka aktivnost u kojoj djeca na vrlo živ način vide bogatstvo miješanja boja.

Tijekom aktivnosti djeca su pozitivno reagirala na suhi pastel i uspješno su rukovali njime. Uočavali su trag boje koja ostaje na toniranom hrapavom papiru i imali su pozitivne reakcije, te komentare na aktivnost i stvaralački proces.



Slika 45. Slikanje papige, suhi pastel

6.2.4. Dječji likovni radovi s originalnim komentarima i izjavama djece

Dovršene dječje radove bilo je potrebno fiksirati lakom za kosu kako bi spriječili prašnjavu strukturu. Nakon što su se radovi fiksirali, imali smo izložbu gdje su djeca raspoznavala čiji je koji rad, te su davala komentare tijekom promatranja.

Izjave djece: „*Ono je moja papiga i najveća je.*

Vidi kako moja ima šarena i velika krila da može letjet.

Ja sam nacrtala mamu i seku papigu.

Moja papiga je zaljubljena.

Ja sam nacrtao onu koju sam vidio u zoološkom i zelena je sa duginim bojama.

Ovo je papiga koja je napravila jaje i onda se budu izlegli male papigice isto kao ova šarena.“



Slika 46. Izložba radova



Slika 47. Dječji radovi, suhi pastel

6.3. STARIJA DOBNA SKUPINA

U starijoj vrtićkoj skupini „Ježići“ je bilo 19 djece u dobi od 5 i 6 godine koja su sudjelovala u aktivnosti sa slikarskom tehnikom kolaž. Motiv aktivnosti su bili pravilni i nepravilni likovi, a poticaj likovna djela slikara Henri Matisse, koji je uživao u radu s kolažom.

6.3.1. Motivacija djece na aktivnost

Kako bih uvela djecu u aktivnost i upoznala ih sa raznim pravilnim i nepravilnim oblicima, bilo je potrebno osmisliti razne poticaje koji su interesantni i korisni djeci.



Slika 48. Poticaji



Slika 49. Poticaji

Poticaji koji su osmišljeni su: reprodukcije djela slikara Henrija Matisse, slaganje šarenih kamenčića na iscrtane likove, krug sa likovima kojem pridodajemo odgovarajuću kvačicu, drvena pločica sa čavlina na kojima pomoću gumica radimo razne likove, podloga sa brašnom za crtanje raznih likova, slagalica i geometrijski likovi iz papira različite veličine.

Aktivnost je započela pričanjem o tome s kojim su se likovima susreli do sada, postavljanjem brojnih poticajnih pitanja:

Odgojiteljica: *Koji je ovo lik?(pokazujem krug). A ovo? (pokazujem trokut)....*

Dječji odgovori: *Krug.*

Trokut.....

Odgojiteljica: *Koje još likove poznajete?*

Dječji odgovori: *Vidio sam kocku, trokut, krug.*

Ja sam vidio oblik sunca i oblik oblaka.

Ja sam čuo za valjak.

Cvijetić je isto oblik i srce.

Zatim smo razgovarali o slikaru Henriju Matisse i proučavali reprodukcije njegovih umjetničkih djela na kojima su razni likovi, izrađene u tehnici kolaža (Icarus, 1946, Large Composition with Masks, 1953, Memory of Oceania, 1952-3, The Clown 1943, The Horse, the Rider, and the Clown 1943-4, The Parakeet and The Mermaid, 1952, The Snail, 1953, Two Dancers, 1937-8, Vegetables, 1951, Vegetables1, 1951).

Odgojiteljica: *Što je za vas slikar?*

Dječji odgovori: *Slikar je jedan ozbiljan čovjek koji slika slike. Slikar slika slike i onda idemo u muzej da ih vidimo. On je osoba nešto nacrti i hvali se.*

Odgojiteljica: *Što vidite na ovim slikama koje je izradio Henri Matisse?*

Dječji odgovori: *„Ja tu vidim ljude koji padaju sa neba.*

Vidim puno šarenih kockica.

Tu se nalazi jedan crveni konj.

Vidim čovjeka kako pleše i okolo su zvjezdice.

Ja tu vidim duha kojem ide krv, ne to je vampir.

Na ovoj slici su jabuke i drvo.

Ja tu vidim puno algi

Ovdje je lice i okolo su cvijetići koji su rozi, žuti, zeleni i plavi“.



Slika 50. Proučavanje reprodukcije umjetničkih djela H. Matisse

6.3.2. Kreativna igra

Nakon motivacijskog dijela uslijedile su kreativne igre. Kreativna igra koja je poticala na upoznavanje novih likova bila je krug sa likovima kojem se pridružuju odgovarajuće kvačice, dok je drvena pločica sa čavlima, na kojima pomoću gumica rade razne likove, poticala dječju maštu i kreativnost. Djeca su sa lakoćom izvršavala pojedine igre, te su se opustila uz slaganje slagalica sa Matisovim motivom.



Slika 51. Pridruživanje, stvaranje i slaganje likova

Svi ti poticaji pokrenuli su kod djece stvaralačku energiju koja je se kanalizirala u likovnom izričaju.

6.3.3. Stvaralački dio

Nakon razgovora sa djecom o umjetniku i likovima, prikazanih slika, te razgovora o viđenom i najavi likovnog zadatka, djeca su pristupila individualnom radu. Za stvaralački dio bio je potreban kolaž, ljepilo, škare i sivi papir.

Istraživali su slikarsku tehniku kolaž i krenula su stvarati vlastite likovne radove na temu likovi. Tijekom aktivnosti djeca su slobodno mogla slagati i kombinirati likove na plohi.

Kolaž je posebna slikarska tehnika koja nastaje lijepljenjem komadića papira ili nekog drugog materijala na podlogu. Djeca su tijekom likovnog izražavanja upoznala teksturu, boju, strukturu materijala, te načine njegovog kombiniranja na plohi.

Tehnika kolaž sadrži u sebi najviše elemenata igre: izrezivanje, slaganje, preslagivanje, kombiniranje i variranje. Rezali su elemente iz ponuđenog materijala, slagali ih na papir i kad su bili zadovoljni kompozicijom zalijepili su ih na plohu.



Slika 52. Izrada slika u kolažu

6.3.4. Dječji likovni radovi s originalnim komentarima i izjavama djece

Skupina „Slončići“ je pokazala zanimanje i pristupila radu. Slikarska tehnika kolaž im je bila od prije poznata, stoga nije bilo ukazanih poteškoća tijekom stvaranja. Sastavljanja komadića u jedinstvenu kompoziciju jedna je od najležernijih likovnih tehnika koja djeci omogućava kreativnost i lakoću stvaranja. Prilikom aktivnosti djeca su pričala o svojim uradcima, te su imala potrebu na svojim

radovima imenovati likove i boje. Rad kolažom redovito rezultira vrlo maštovitim uradcima.

Nakon što su radovi bili gotovi postavili smo malu izložbu gdje su djeca raspoznavala čiji je koji rad, te su davala originalne komentare tijekom promatranja.

Izjave djece: „Ovo su moji oblici i jako su lijepi zato što su različiti.

Ja sam napravila srce, kocku, trokute i krug.

Moj rad je pun zvjezdica koje su po noći na nebu.

Ovdje je patuljak sa kapom i pokloni.

Ja sam napravio likove, a malo su grbavi. Koristio sam samo ove boje jer su mi lijepe za rezanje.

Ono tamo izgledaju kao kolačići.“



Slika 53. Izložba radova



Slika 54. Dječji radovi, kolaž

7. ZAKLJUČAK

Slikarske tehnike su poticajno sredstvo koje izravno utječu na cjeloviti razvoj predškolskog djeteta na kognitivnom, emocionalnom, tjelesnom, socijalnom i moralnom području osobnosti. Cilj je upoznati djecu s pojedinim likovnim tehnikama, njihovim izražajnim mogućnostima, likovnim problemima na području slikarstva, postupnim uvođenjem djece u likovni jezik putem umjetničkih djela i utjecati na dječji estetski razvoj i razvoj likovne kreativnosti. Likovne aktivnosti se odvijaju putem igre likovnim materijalima i sredstvima pošto je igra osnovni način na koji dijete otkriva svijet oko sebe. Pri tome je važno dobro osmisliti likovnu aktivnost, pri čemu je uloga odgajatelja nezamjenjiva te se od njega zahtijeva širok izbor tehnike, materijala i poticaja koji su prilagođeni razvoju i potrebama djeteta.

Ovaj je rad rezultirao uspješnom provedbom likovnih aktivnosti na području slikarstva i upoznavanja djece sa slikarskim tehnikama: temperom, suhim pastelama i kolažom. Tijekom istraživanja željela sam pokazati djeci kako se rad sa slikarskim tehnikama može učiniti zanimljivim i kako možemo kroz igru učiti nove metode stvaranja likovnog djela. Takvim kompetentnim pristupom i provedbom, odgajatelji mogu poticati kreativnost djece na brojne načine, kao što su postavljanje poticajnih pitanja i uklanjanje vremenskog ograničenja aktivnosti. U tom procesu dijete otkriva vlastite potencijale, stječe zdrave navike i uči stvarajući bez šablona. Kada odgajatelj omogući djetetu predškolske dobi da samostalno stvara, bez nametanja gotovih rješenja, tada bolje upoznajemo dijete i promatramo njegov unutarnji svijet. Takvim usmjerenim pristupom razvijamo osobnost i samopouzdanje svakog pojedinog djeteta.

Pojedine slikarske tehnike su već koristili, a neke sam im morala objašnjavati jer su se s njima susreli prvi puta. Dječje reakcije na aktivnosti bile su izuzetno pozitivne, a posebno me obradovalo što su bili zainteresirani za nove tehnike. Prema postavljenim ciljevima, željela sam kod djece poticati kreativnost, razvijati samopouzdanje i ohrabrivati ih u iznošenju ideja.

Literatura:

Knjige:

Andrejević, K. (1977.): *Priručnik za predmet slikarske tehnike*. Beograd: Univerzitet umetnosti

Balić Šimrak, A. (2011.): *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju. Zbornik znanstvenih skupova 2009.–2011.* Zagreb: UF, Ecnisi

Belamarić, D. (1986.): *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga

Damjanov, J. (1991.): *Vizualni jezik i likovna umjetnost*. Zagreb: Školska knjiga

Došen Dobud, A. (2005.): *Malo dijete - veliki istraživač*. Zagreb: Alinea

Grgurić, N.; Jakubin, M. (1996.): *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa

Herceg, L.; Rončević, A; Karlavaris, B. (2010.): *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa

Jakubin, M. (1999.): *Likovni jezik i likovne tehnike – temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa

Nicholson, S.; Robins, D. (2008.): *Art: pokreni, kreiraj: priručnik za osnove likovnog odgoja*. Zagreb: Neretva

Peić, M. (1990.): *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga

Punda, Ž., Čulić, M. (2006.): *Slikarska tehnologija i slikarske tehnike*. Split: Umjetnička akademija

Smith, R. (2006.): *Slikarski priručnik*. Zagreb: Znanje

Watt, F.; Barlov, A. (2003.): *Art abeceda likovnosti*. Zagreb: Neretva

Radovi u časopisu:

Balić Šimrak, A. (2011.): Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, broj 62/63, 2–8.

Jurković, T.; Tomljanović E.; Gašpar, H.; Štulić, S.; Jedrejčić, E.; Špoljar, S.; Andrašek, A. (2010.): Crtačke tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj*, broj 62/63, 9–13.

Višnjic Jevtić, A.; Vekić-Kljaić, V.; Gudek, N.; Heker, S.; Seksan, A.; Štulić, S.; Gulam, S.; Uvodić, K.; Košćević, D.; Pinter, D.; Jurković, T.; Tomljanović, E. (2011.): Slikarske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj*, broj 62/63, 14–23.

Mrežne stranice:

„*Likovne tehnike*“ na adresi: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/tehnike.htm>
(18.9.2016.)

„*Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi*“ na adresi:
<http://dijeteiumjetnost.blogspot.hr/p/slikarske-tehnike-u-radu-s-djecom.html>
(4.10.2016.)

„*UNESCO: Smjernice za umjetnički odgoj*“ na adresi: http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/2009/09/Smjernice_UNESCO_o_umjetnickom_odgoju_06.pdf
(09.10.2016.)

Kratka biografska bilješka

Osobni podaci:

Ime i prezime: Antonija Šajfar

Datum i mjesto rođenja:

Adresa:

E – mail:

Mob:

Obrazovanje:

-

Jezici:

-

Znanja i vještine rada na računalu:

-

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI ZAVRŠNOG RADA

Ovim potpisom potvrđujem da sam samostalno pisala svoj završni rad te da sam njegov autor.

(Antonija Šajfar)

Svi dijelovi rada koji su u radu citirani ili se temelje na drugim izvorima (knjige, mrežni izvori, znanstveni, stručni ili popularni članci) su jasno označeni kao takvi i adekvatno navedeni u popisu literature.

Antonija Šajfar

Petrinja, studeni 2016.